

Noves cavitats a la zona de la Comuna de Fornalutx (Mallorca)

Tomeu PLOMER^{1,2}, Miquel RAMIS¹, Imma FUSTER^{1,2} i Samuel MARTÍNEZ^{1,2}

¹ Club d'Exploracions Espeleològiques. Pollença (Mallorca). Email: moison1937@gmail.com

² Societat Espeleològica Balear. Palma (Mallorca).

Abstract

We present a speleological prospecting work which was carried out at the area known as Comuna de Fornalutx, in Mallorca Island. Although the results have not been what we expected, our intention is to make a new contribution to the speleological inventory of this municipality from the Serra de Tramuntana mountain range. These tasks have led to the finding and exploration of four new cavities that, given their dimensions, were worth documenting.

Resum

Presentam un treball de prospecció espeleològica realitzada a la Comuna de Fornalutx. Encara que els resultats no han estat els que esperàvem, la nostra intenció és fer una nova aportació a l'inventari espeleològic d'aquest municipi de la Serra de Tramuntana mallorquina. Tot i així ha donat la consegüent localització i exploració de quatre noves cavitats que, per les seves dimensions, hem trobat oportú documentar.

Plomer, T.; Ramis, M.; Fuster, I. i Martínez, S. (2022): Noves cavitats a la zona de la Comuna de Fornalutx (Mallorca). *Papers Soc. Espeleo. Balear*, 5: 55-62. ISSN-e 2605-3144. © Societat Espeleològica Balear. **Rebut:** 28 octubre 2022; **Revisat:** 7 novembre 2022; **Acceptat:** 9 novembre 2022. **Publicat online:** 16 novembre 2022.

Introducció

Si es revisen els inventaris espeleològics de Mallorca de que disposam, podem veure que s'ha passat de vuit cavitats dins el terme de Fornalutx als reculls dels anys setanta del segle passat (ENCINAS et al., 1974; TRIAS et al., 1979), a gairebé una trentena de coves i avencs inclosos en l'inventari publicat més de vint anys després (ENCINAS, 1997). A dia d'avui es poden comptar quasi una cinquantena de cavitats a les catalogacions més recents publicades per ENCINAS (2014, 2022). Tot i així ens sorprèn que en quasi cinquanta anys no hi hagi hagut més activitat exploratòria per la zona, tenint present que és una part de Mallorca molt muntanyosa i de rocam calcari. S'ha de remarcar que dins aquestes cavitats inventariades, a part d'avencs, també s'inclouen cruïes, balnes i fonts entre d'altres. Com a cavitats importants d'aquest municipi cal destacar, quant a profunditat, l'avenc dels Cocons que assoleix 123 m de fondària (GINÉS & GINÉS, 1971), l'avenc d'en Pintat (-70 m) i l'avenc del Picarolot de -67 m (ENCINAS, 2014; *Inventario de Cavidades de la FBE*), a més d'altres avencs més discrets com el forat Empipador (-36 m), el clot de neu de n'Arbona o avenc des Romaní (-32 m; GINÉS et al., 2004) i l'avenc de ses Dues Cuculles (-31 m; MERINO, 1998). Quant al desenvolupament horitzontal, destacam la cova de Binibassí (ENCINAS, 2022) així com la cova de Cas Don amb una longitud que arriba fins als 50 m (ENCINAS, 2014). Induïts pel que hem exposat, varem decidir fer unes jornades de prospecció per la zona.

Localització de la zona de treball

Fornalutx juntament amb Sóller i Biniaraix, formen una vall amb un territori excepcional pels muntanyencs que cerquen gaudir d'uns indrets amb totes les característiques dels pobles de muntanya,

al cor de la Serra de Tramuntana. El 1836 Fornalutx es va segregar definitivament de Sóller (procés que havia començat anys abans infructuosament) i esdevingué terme municipal independent (PÉREZ, 2011). Aquesta vila està ubicada a la part central de la Serra de Tramuntana, al nord-oest de l'illa entre el ja anomenat terme municipal de Sóller i el d'Escorca. Té una petita franja amb sortida a la mar, per on desemboca el torrent de na Mora. Tota la vall està demarcada al nord per un seguit de muntanyes destacables com el puig Major, que té la cota més alta de l'illa amb els seus 1.436 m d'altura, massís que està repartit entre els municipis de Fornalutx i Escorca. A la part sud d'aquest massís hi ha el penyal des Migdia (1.400 m). Altres elevacions a destacar són el puig de sa Bassa (817 m) i el puig de Bàltx (580 m). És a l'àrea de

sa Comuna de Fornalutx, situada al coster S-SW del puig de sa Bassa, on hem delimitat la nostra zona d'exploració i on hem localitzat quatre cavitats (Figura 1). L'exploració va començar per la part esquerra de la carretera Sóller-Pollença en sentit cap a Pollença. Es va agafar com a punt de partida la zona compresa entre el camí de s'Alzina Fumadora i l'àrea recreativa de sa Bassa I cap al pla de ses Mates. Com detallam a la Figura 1, el punt amb la cota més alta explorada fou el mateix cim del puig de sa Bassa que amb sa Corpetera suposarien dos vèrtexs d'una àrea triangular, de manera que en quedarien exclosos alguns avencs propers, ja catalogats, com són l'avenc de sa Figuerassa al NE i l'avenc del Portell o el forat Empiador al SW.

Des del punt de vista geològic, la zona de treball està constituïda per materials carbonatats (calcàries i dolomies) del juràssic inferior, que descansen per sobre dels dipòsits del triàsic (ITGE, 1992; GELABERT, 1998). El rocam de tot el conjunt del puig de sa Bassa presenta un fort capbussament general cap al SE; aquesta circumstància, juntament amb el relleu enèrgic d'aquestes elevacions afavoreix la presència d'esclerxes i fractures distensives. De fet, les cavitats que es descriuran a continuació poden ser considerades totes elles com a avencs d'origen mecànic (GINÉS & GINÉS, 2009), malgrat la participació inqüestionable dels processos de carstificació.

Història de les exploracions

Teníem indicis d'una troballa amb cert interès espeleològic per a nosaltres de resultes d'una excursió per la Comuna de Fornalutx que havíem fet a finals de 2021. Aquesta zona és un vedat de caça menor i això feu que, per motius de seguretat, l'exploració s'hagués d'ajornar fins passat gener del següent any. Abans d'explorar dita troballa, que en aquest treball l'anomenam cavitat CF-4, començarem explorant la zona baixa de sa Comuna prop del viarany conegut com el camí de l'Alzina Fumadora (Figura 1). Pràcticament aferrat al camí, a l'esquerra en sentit ascendent trobarem la cavitat CF-1. Ens va cridar l'atenció el desenvolupament a cel obert d'aquesta clivella que abasta la quarantena de metres de llarg

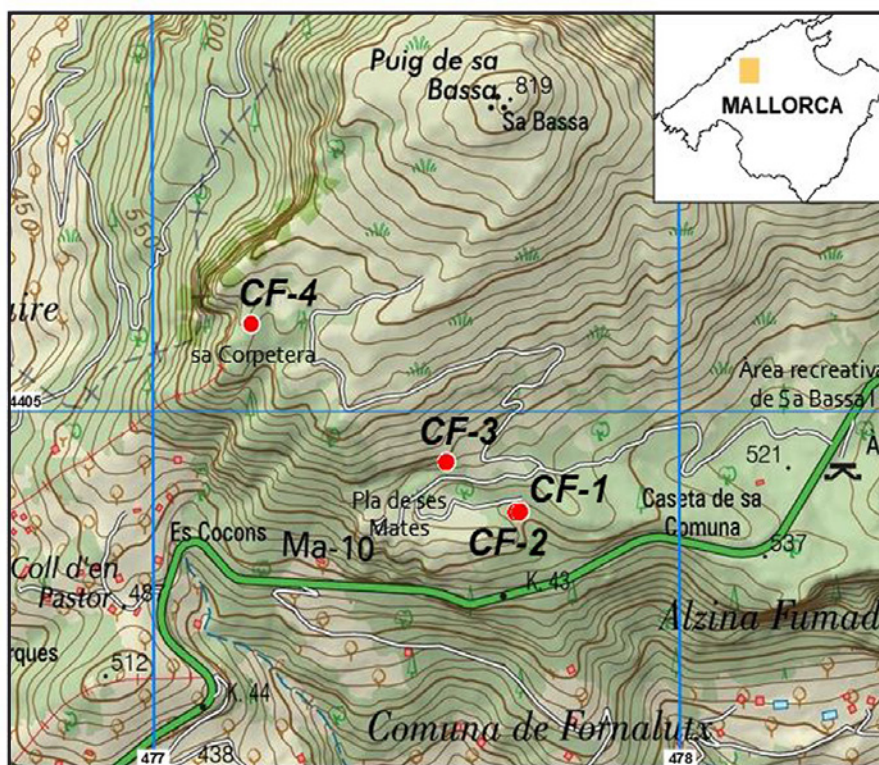

Figura 1: Mapa de situació de les cavitats (Font: IGN - BTN25).
Figure 1: Location map of the cavities (Source: IGN - BTN25).

Figura 2: Imatge de la cavitat CF-1 vista des de llevant. S'aprecien les seves grans magnituds i la seva frondositat (Foto: I. Fuster).
Figure 2: Image of the cavity CF-1 seen from the east. Its large size and leafiness are appreciated (Photo: I. Fuster).

per uns 5 m d'ample i assoleix més de 20 m de fondària. Encara que no tenia massa interès espeleològic decidírem fer-ne una planimetria bàsica i unes fotografies, simplement perquè en quedàs constància i sobretot endinsar-nos dins la petita cavitat que hi havia a la part superior de la clivella. Després seguírem explorant les vores de la cavitat i vàrem localitzar un avenc al SE de la clivella, el qual hem designat com a cavitat CF-2. Pel febrer d'enguany continuàrem les tasques amb la disponibilitat d'alguns membres més del grup, i mentre uns vàrem alçar la topografia de la cavitat CF-2, alguns altres pujaren al primer altiplà (685 m) –que es troba abans d'accedir al puig de sa Bassa– a explorar la cavitat CF-4. Durant el camí d'ascensió, aquests darrers varen seguir inspeccionant la zona i localitzaren una nova cavitat (cavitat CF-3).

Descripció de les cavitats

Cavitat CF-1

(UTM-WGS84 31S: 477696, 4404813, 572)

Com apuntàvem al principi, aquesta formació geomorfològica en forma d'esclletxa està situada al costat del camí de s'Alzina Fumadora. Aquest és un antic camí de ferradura el qual feia de via d'accés des del nucli urbà de Fornalutx als terrenys comunals de sa Bassa, així com a les possessions de Moncaire i Bini al NE de l'esmentada vila. Encara que com diem, aquest camí parteix del centre de Fornalutx, es pot escurçar i anar amb cotxe per la carretera

de Sóller cap a Pollença i un poc passat la fita quilòmetre 43 a mà esquerra, pràcticament al costat d'una torrentera, trobarem indicat amb un rètol de fusta la continuació del camí. Si el seguim durant uns 300 m cap amunt trobarem la cavitat a l'esquerra, que realment és un crui que no passa desapercbut

(Figura 2) del qual vàrem trobar-ne una ressenya sense topografia que el designa com *fondal de sa Comuna* (ENCINAS, 2022).

La cavitat està orientada d'E-SE a W-NW, i s'hi pot accedir pels dos costats; per Llevant i per Ponent. Tant si hi entrem per un lloc o per l'altre, haurem de baixar un fort pendent, cobert de terra solta, que arriba als 20 m de desnivell a la part més baixa en referència a la part superior dels llavis laterals. Això dona un recorregut total d'uns 40 m amb una amplada que sobrepasa els 5 m (Figura 3). Prop de l'entrada que ofereix l'esclletxa per la part oest, hi ha una petita cavitat amb l'accés semivertical (detall 1 a la topografia de la Figura 3), que finalment no va complir les nostres expectatives de perllongament. Aquesta cambra

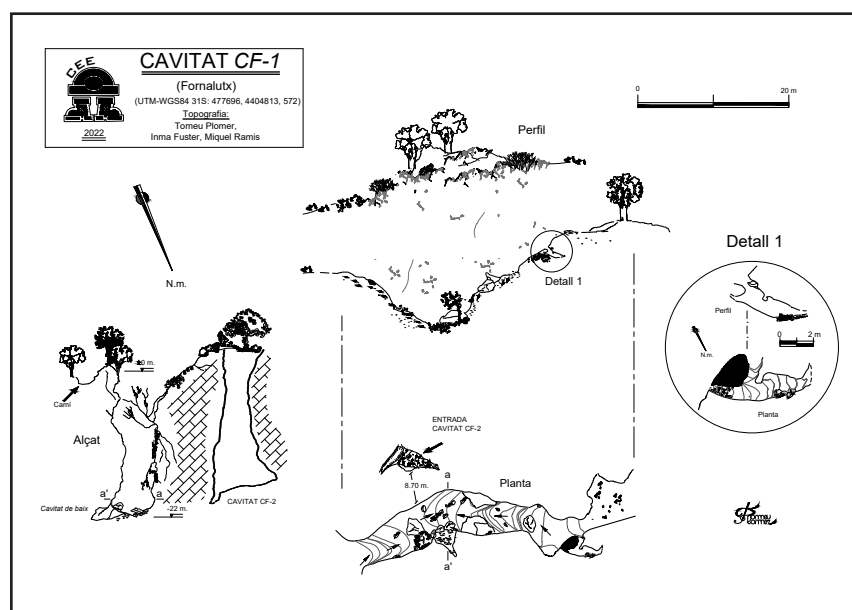

Figura 3: Topografia de la cavitat CF-1.
Figure 3: Topographic survey of the cavity CF-1.

baixa en direcció N i comprèn una superfície de 6 m² per 1,20 m d'altura (Figura 4). D'altra banda hi ha una altra petita cavitat (assenyalada a la topografia com a *cavitat de baix*), situada al final del pendent, pràcticament a la part més fonda de l'esclatxa que, en aquest cas, té el recorregut horitzontal i també té l'orientació cap al N. Fa 3 m de llargada per 1,5 m d'amplada, amb una altura d'1,6 m.

Cavitat CF-2

(UTM-WGS84 31S: 477688, 4404795, 570)

Es fa un poc difícil arribar-hi degut a la quantitat de vegetació que hi ha, però es pot localitzar devora una figuera borda a pocs metres de la part SE de la cavitat CF-1; el més aconsellable és arribar-hi pel seu costat oriental.

Podríem classificar aquesta cavitat com a modesta perquè no té una gran fondària. La boca física de l'avenc s'allarga uns 3,5 m per uns 3 m d'ample. Té forma de fornícula i s'alça per damunt el cap uns 2 m en direcció SE. Cal destacar el pronunciat i llarg pendent (8 m) que incomoda arribar a la boca i fa necessari l'ús d'una corda per seguretat (Figura 5). Des d'aquest punt fins a la planta inferior de la cavitat podem comptar 18 m de profunditat ben verticals, mitjançant un pou que durant tot el descens manté una amplada que arriba quasi als 2 m (Figura 6). A pocs metres de la boca mirant cap a llevant hi ha una petita obertura no explorada que, a la representació topogràfica, deixam com una incògnita pendent de revisar (Figura 7). A continuació, just a la part oposada, uns pocs metres més avall hi ha una altra obertura que enllaça amb el sòtil de la part inferior de la cavitat, on s'assoleix una profunditat màxima de 23 m. Aquesta darrera part de l'avenc discorre en direcció NW i intuïm que possiblement es comunica amb la cavitat CF-1, encara que no ho podem afirmar amb certesa per mor que aquest tros té una amplada molt estreta i una persona no hi pot passar.

Figura 4: Interior de la petita cova que hi ha dins de la cavitat CF-1 a pocs metres de l'entrada (Foto: T. Plomer).
Figure 4: Interior of the small cave inside the cavity CF-1 a few metres from the entrance (Photo: T. Plomer).

Figura 5: Detall de l'entrada de la cavitat CF-2, situada a pocs metres de la cavitat CF-1 (Foto: I. Fuster).
Figure 5: Detail of the entrance of cavity CF-2, located a few metres from cavity CF-1 (Photo: I. Fuster).

Figura 6: Vista del pou de la cavitat CF-2 (Foto: V. Sánchez).
Figure 6: View of the pit in the cavity CF-2 (Photo: V. Sánchez).

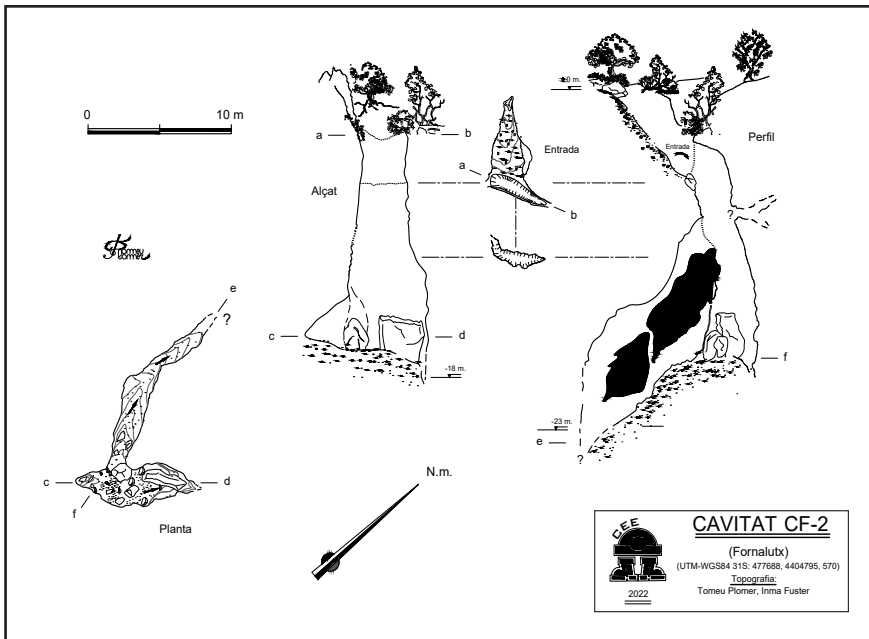

Figura 7: Topografia de la cavitat CF-2.
Figure 7: Topographic survey of the cavity CF-2.

Cavitat CF-3

(UTM-WGS84 31S:
477557, 4404902, 577)

A aquesta cavitat s’hi pot accedir des de diferents llocs, però el que consideram més oportú és seguir pel camí que va al puig de sa Bassa que surt des de davant l’àrea recreativa (sa Bassa I) al quilòmetre 42,3 de la carretera que va de Sóller cap a Pollença. Caminant 750 m per amunt, hi ha una bifurcació devora una petita construcció restaurada, on seguirem per l’esquerra uns 200 m més en direcció al pla de ses Mates i, a la dreta, entre una vegetació molt espessa al peu d’un penyal es troba la cavitat.

Aquesta cavitat té dues zones ben delimitades; una seria la formada per la gran bretxa que fa d’avantsala de l’avenc, que es troba situat al seu extrem oriental,

i l’altra zona seria l’avenc pròpiament dit (Figura 8). La bretxa s’allarga fins els 22 m mesurats des de la boca de l’avenc fins a una paret seca construïda de forma perpendicular a les parets naturals. Passada la

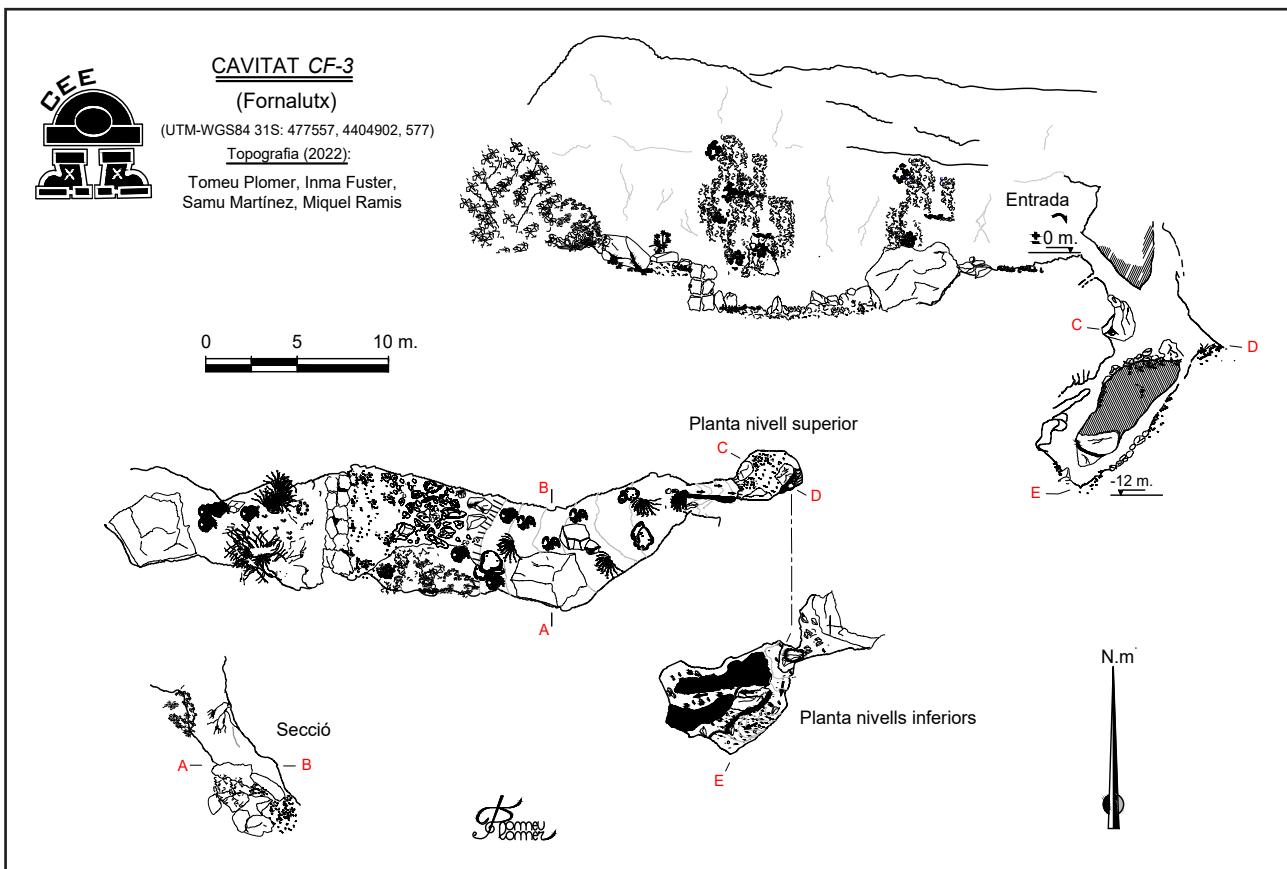

Figura 8: Topografia de la cavitat CF-3.
Figure 8: Topographic survey of the cavity CF-3.

Figura 9: Vista oest de la cavitat CF-3 on es pot apreciar la paret seca que suposadament servia per sestar-hi animals al darrera (Foto: I. Fuster).
Figure 9: West view of cavity CF-3, where you can see the stone wall that was supposedly used to resting animals behind (Photo: I. Fuster).

Figura 10: L'avenc està format per blocs de mida mitjana i terra solta, i una gran part del seu desenvolupament transcorre per llocs molt estrets (Foto: S. Martínez).
Figure 10: The pot-hole is made up of medium-sized blocks and loose earth; much of its development is due to very narrow passages (Photo: S. Martínez).

paret encara es perllonga més, encara que és mal de fer determinar la longitud exacta degut a que la zona està envaïda per la vegetació. Pensam que possiblement aquest tros antigament s'usava per sestar-hi animals (Figura 9).

L'avenc comença amb una boca en forma de llàgrima fàcilment practicable, que dona pas a un rost més o manco pronunciat i arriba a un ressalt que accedeix a un primer nivell format

per una petita sala de planta arrodonida i pràcticament plana. Aquest tros descrit segueix la mateixa direcció que la bretxa exterior. Dins aquesta sala, si donam l'esquena a l'entrada de l'avenc, a la dreta podrem seguir per un passadís en direcció SW amb molt de pendent i d'una altura que no arriba al metre. A partir d'aquí fins a arribar a la cota més baixa de l'avenc (-12 m) el recorregut transcorre entre un caos de pedres i blocs inestables (Figura 10) amb canvis de sentit i passos molt estrets, alguns d'ells verticals.

Cavitat CF-4

(UTM-WGS84 31S: 477187, 4405150, 685)

Tot i que es va valorar la possibilitat de baixar-hi, decidírem no fer-ho a causa de les poques garanties de seguretat que oferia. Tampoc no teníem bones perspectives a l'hora de sortir d'aquest avenc. Malgrat tot en volem deixar constància encara que sigui exposant la fitxa de recopilació de dades i mostrant un croquis idealitzat (Figura 11). No descartam en cap cas poder-nos-hi endinsar, però encara que podríem dir que és factible, de moment, té un índex de perillositat no assumible. La cavitat en qüestió està situada a una altura de 685 m al peu del puig de sa Bassa, a escassos metres de la paret mitjanera que ha condicionat la nostra àrea d'exploració, al lloc conegut com sa Corpetera (segons el *Nomenclator Toponímic de les Illes Balears*). Per arribar-hi agafarem com a punt de partida la construcció que hem esmentat a la descripció de la cavitat anterior i, en aquesta ocasió, seguirem pel camí de la dreta durant uns vint minuts fins que el camí s'aplana i es tornar a bifurcar. Haurem d'anar cap a l'esquerra fins a topar amb la paret de què parlàvem. Si se segueix un centenar de metres per

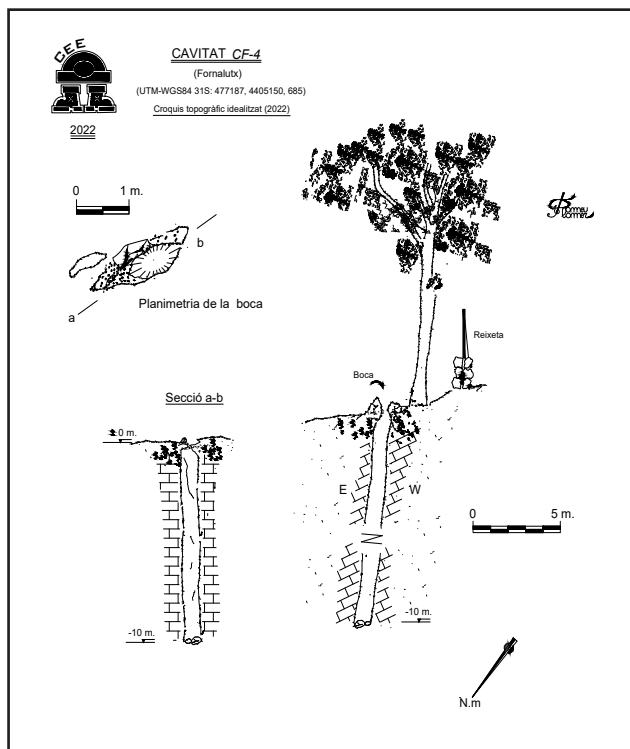

Figura 11: Croquis amb l'escala gràfica aproximada de la cavitat CF-4.
Figure 11: Sketch with the approximate graphic scale of the cavity CF-4.

devora aquesta paret cap a l'esquerra trobarem la boca de l'avenc, la qual es localitza al terra dins del bosc de pinar ben aferrada a un pi, a una zona molt neta i de vegetació baixa (Figura 12).

Llevat del primer metre i mig, que està format per terra solta, la resta de desenvolupament està format per roca mare amb una lleugera inclinació cap a l'E. A uns sis metres de la boca s'intueix una possible desviació de la verticalitat, però després d'aquest punt desconeixem quin desenvolupament té. L'entrada de l'avenc és el·lipsoidal; el seu eix curt té 40 cm i l'eix llarg té uns 80 cm escassos que es mantenen durant pràcticament la totalitat de la visual (Figura 13). Amb l'ajuda d'una plomada improvisada i un frontal auxiliar vàrem amidar 10 m de profunditat. Aportam a aquesta fitxa un croquis amb l'escala gràfica aproximada.

Anotacions finals

Hem fet la descripció de les cavitats presentades però no els hem atribuït cap nom referencial ja que, al nostre parer, llevat de les cavitats CF-2 i CF-4 que són de nova localització, les altres dues conformen unes entitats força evidents de tal manera que, possiblement, els veïns de la contrada ja les hagin batiades. Només hem trobat una referència documentada que coincideix amb la cavitat CF-1, i surt anomenada com *fondal de sa Comuna* (ENCINAS, 2022) encara que no en presenta cap topografia. També cal dir que hauríem estat més diligents en la seva denominació si les cavitats presentades haguessin estat més rellevants.

Figura 12: Situació de la cavitat CF-4 (Foto: T. Plomer).
Figure 12: Location of the cavity CF-4 (Photo: T. Plomer).

Figura 13: Detall de la petita entrada de la cavitat CF-4 (Foto: V. Sánchez).
Figure 13: Detail of the small entrance to the cavity CF-4 (Photo: V. Sánchez).

Agraïments

Volíem aprofitar la publicació d'aquesta feina per agrair a na Vanessa Sánchez i n'Antonio García haver-nos cedit algunes de les seves fotografies, a Vanessa Hall per revisar-nos el text en anglès i a Joaquín Ginés per la revisió i les aportacions fetes durant la revisió del text.

Bibliografia

- ENCINAS, J.A. (1997): Inventari Espeleològic de les Illes Balears. *Endins*, 21: 103-128. Palma.
- ENCINAS, J.A. (2014): *Corpus Cavernario Mayoricense*. El Gall Editor. 1355 pàgs. Pollença.
- ENCINAS, J.A. (2022): *Anexo de actualizaciones en curso, año 2022, del Corpus Cavernario Mayoricense*. 315 pàgs. Edició online: <http://ccmallorca.net/>
- ENCINAS, J.A.; TRIAS, M. & GINÉS, J. (1974): Inventario Espeleológico de Mallorca. *Bol. Soc. Hist. Nat de Balears*, 19: 29-49. Palma.
- GELABERT, B. (1998): *La estructura geológica de la mitad occidental de la Isla de Mallorca*. Instituto Tecnológico GeoMinero de España. Col. Memorias. 129 pàgs + 1 mapa. Madrid.
- GINÉS, A. & GINÉS, J. (1971): Avenc des Cocons. Contribución al estudio de las cavidades del Coll den Pastor. *Bol. Soc. Hist. Nat. Balears*, 16: 7-18. Palma.
- GINÉS, J. & GINÉS, A. (2009): Proposta d'una nova classificació morfofenètica de les cavitats càrstiques de l'illa de Mallorca. *Endins*, 33: 5-18. Palma.
- GINÉS, J.; FIOL, M. & GINÉS, A. (2004): Avencs relacionats amb el comerç de la neu a l'illa de Mallorca. *Endins*, 26: 15-30. Palma.
- ITGE (1992): *Mapa Geológico de España, Escala 1:50.000. Hoja 670 - Sóller*. Instituto Tecnológico GeoMinero de España. 62 pàgs. + 1 mapa. Madrid.
- MERINO, A. (1998): Estudi geoespeleològic del Puig de s'Alzinar i els seus voltants (Escorca, Mallorca). *Endins*, 22: 43-50. Palma.
- PÉREZ, P. (2011): *Toponímia del municipi de Fornalutx del segle XVI. XXIV jornada d'antroponímia i toponímia - VI seminari de metodologia en toponímia i normalització lingüística*, 182-206: 260 pàg.
- TRIAS, M.; PAYERAS, C. & GINÉS, J. (1979): Inventari Espeleològic de les Balears. *Endins*, 5-6: 89-108. Palma.

Recursos en línia

Inventario de Cavidades de la FBE. Federació Balear d'Espeleologia:

<http://www.federaciobalearspeleologia.org/Inventario/>

Nomenclàtor Toponímic de les Illes Balears (terme municipal Sóller, Mallorca):

<https://notib.recerca.iec.cat/2016/10/05/soller/>

Aquest article es distribueix sota els termes de la llicència CC-BY-NC-ND 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>